

Sortida d'estudi al Baix Llobregat nord: Martorell

Josep Oliveras i Samitier

Aquesta sortida de tardor (26 d'octubre de 2013), amb calor estival, va ser seguida per vint-i-cinc associats i acompanyants que sortiren en autocar de la plaça Universitat de Barcelona, prop de les nou del matí, per ser cap a tres quarts de deu a Martorell, que era el lloc escollit per veure el paper d'aquesta població a la seva comarca i la servitud que representa el pas de tantes infraestructures de comunicació pel congost del Llobregat.

A les deu ens trobàrem amb el soci Miquel Vives Tort, geògraf i arqueòleg, professor durant molts anys a l'institut de Martorell, que va fer la tesi doctoral sobre l'*Evolució històrica de la xarxa viària entre el Llobregat i el Foix*, el qual juntament amb el seu col·lega Andrés Martínez Reche ens acompanyarien tot el matí per ensenyar-nos la població. El lloc de trobada va ser l'edifici anomenat "la Caserna", restaurat i condicionat recentment, que havia format part d'una antiga caserna de cavalleria projectada cap a l'any 1723 per l'enginyer militar Juan Martín Cermeño (el de la Barceloneta) i pagada per l'Ajuntament de la vila per evitar allotjar les tropes en cases de particulars.

En aquest local ens atengueren els senyors Xavier Fonollosa, primer tinent d'alcalde de l'Ajuntament de Martorell i responsable d'urbanisme, i Rodrigo Alaminos, arquitecte i cap de l'Àrea de Territori i Sostenibilitat de l'Ajuntament. Després d'una breu introducció del primer, el senyor Alaminos ens mostrà per mitjà de diferents fotografies aèries de la població el paper geoestratègic de Martorell com a lloc de pas per la vall del Llobregat entre el sud i el nord del país, i entre el Vallès i les comarques meridionals de la depressió del Prelitoral, seguint la falla per on discorre el riu Anoia.

La seva exposició s'inicià mostrant-nos la situació de Martorell en els anys cinquanta del segle passat per mitjà d'una fotografia aèria de l'anomenat "vol americà".

La vila tenia entre cinc i sis mil habitants i es veia perfectament com la morfologia urbana estava formada per un carrer camí que sortia del Pont del Diable i anava cap a l'Anoia i uns altres carrers més o menys paral·lels al primer que seguien la topografia, i uns estrets i petits passatges perpendiculars als anteriors i costeruts que unien els carrers. Al costat del poble i dels rius les hortes, i més enllà de l'Anoia, tot vinya. En el decenni dels seixanta es creà a la zona propera a les estacions (la dels Ferrocarrils Catalans i la de Martorell Enllaç de RENFE) i Llobregat amunt el polígon industrial de la Torre, que permeté la instal·lació de la Solvay i altres indústries. La principal via de comunicació era la Nacional II que travessava la població pel carrer del Mur i que aviat es convertí en una important barrera entre la Vila on hi ha l'Ajuntament i el barri de la Mina. A l'altra banda de la Nacional II i passat l'Anoia s'hi construí l'Hospital Psiquiàtric, ara Hospital comarcal, i entre la vila vella i el riu aparegueren els primers blocs de pisos "socials".

Una altra etapa mostrada també amb les corresponents fotografies aèries és la dels anys 1990 en què la vila ja té uns deu-dotze mil habitants. Aleshores és quan sorgeixen barris a l'altra banda de l'Anoia, en el sector anomenat el Pla. Un dels primers nous polígons d'habitatges va ser l'anomenat Buenos Aires, amb torres palafítics de dotze pisos d'alçada. A aquest barri en seguiren altres com el del Torrent dels Llops o el del Camí Fondo. Cada barri amb les seves característiques tipològiques diferents dels altres, i les dotacions d'equipaments i mancances pròpies del moment. Especial interès urbanístic té el barri del Camí Fondo amb una xarxa de trànsit per a vianants separada de la de vehicles i amb espais comercials separats de la via pública. Dins l'àrea del Pla també es va configurar un primer eixample tipus ciutat-jardí, però a poc a poc diferents modificacions del planejament l'han transformat en un trencaclosques, amb edificis de planta baixa i cinc pisos, al costat d'habitatges unifamiliars. Els diferents barris tenen uns paràmetres que corresponen a la legislació i ordenances vigents en matèria d'habitatge de l'època en què foren concebuts. La ciutat es construeix com un collage, a l'igual que altres eixamples del segon cinturó metropolità. Aquest auge constructiu va tenir també a veure amb la construcció i posada en funcionament de la factoria SEAT a Martorell a començaments dels noranta.

Les fotografies aèries actuals de la vila, mostren l'expansió urbana i industrial de Martorell, amb una població propera als 30.000 habitants, i un gran eixample urbanitzat i enlairat respecte al nucli antic que queda arraconat al fons de la confluència de l'Anoia amb el Llobregat. Es comentà àmpliament els grans talls que les infraestructures produeixen al municipi (antiga Nacional II, A-2, AP-2, carretera de Piera, ferrocarril d'Igualada, ferrocarril de Barcelona a Manresa, ferrocarril de Tarragona a Barcelona per Vilafranca del Penedès, la línia d'alta velocitat, la connexió ferroviària amb la SEAT), així com les previsions de noves infraestructures com el IV Cinturó, el corredor ferroviari del Mediterrani, el ferrocarril orbital de l'AMB, l'intercanviador ferroviari, o la connexió amb el projectat ferrocarril Transversal de Catalunya, independentment dels gasoductes, oleoductes o el col·lector de salmorres de les mines de potassa del Bages.

L'arquitecte municipal explicà igualment les principals característiques de l'avanç del nou PGOU, amb la rehabilitació de l'espai de l'antiga colònia industrial de Can Bros, construcció de nous habitatges i el polígon logístic de la Solvay; l'antiga Nacional II transformada en el nou carrer Major vertebrador de la ciutat; integració del polígon industrial del Congost. Comentà també el pla de l'Àrea Residencial Estratègica de la Sínia II/Horta de la Vila, de 21'6 ha, reservades gairebé meitat i meitat a sòl d'ús públic i privat, amb un gran parc central i nous equipaments; i el resultat de la Llei de Barris que ha permès reurbanitzar antics carrers, recuperar façanes i locals inactius, amb deu milions d'euros d'inversió executada.

Finalment, i ja en el col·loqui, els senyors Fonollosa i Alamillo exposaren la col·laboració que s'establia en matèria d'infraestructures i urbanisme amb els municipis de la rodalia i l'elaboració en curs del Pla Director Urbanístic de l'Àrea de Martorell, Abrera i entorn, que comprèn els municipis de Martorell, Abrera, Sant Esteve Sesrovires, Castellví de Rosanes, Olesa de Montserrat i Esparreguera. Remarcaren també que en el futur interessava que Martorell deixés de ser un lloc de cruïlla per convertir-se en una ròtula territorial. Quedava palès que el municipi de Martorell era un espai complex i enormement tensionat pel pas d'infraestructures i que calia fer un gran esforç perquè aquestes no fracturessin urbanísticament i socialment la població.

Acabada l'exposició, estava prevista la pujada a la Torre del Telègraf, però com que era prop del migdia i s'havia vist i explicat el territori amb les fotografies aèries, el senyor Miquel Vives proposà anar a peu en direcció al restaurant i així es podria comentar algunes de les qüestions anteriorment exposades.

Amb els senyors Vives i Martínez de guies, començarem la ruta anant cap al Pont del Diable, on poguérem contemplar l'interessant monument entre romà i gòtic que explica el naixement de la població com a lloc de pas, i escoltar com l'Andrés Martínez exposava el rerafons de les llegendes dels ponts construïts pel diable. Seguïrem pel carrer Pere Puig, on veiérem la capella de Sant Joan de l'antic hospital (s. XIII) i cases d'estil tradicional amb una notable façana gòtica. De la plaça de les Hores, amb la seva famosa torre continuarem cap a la plaça de la Vila, amb l'Ajuntament del segle XVI i a la façana els esgrafiats de Ferran Serra, que juntament amb els efectuats per Jaume Amat decoraven diferents façanes del carrer principal. Hi havia per aquest sector central una certa animació perquè s'hi feia mercat de productes de la terra. Els nostres guies ens desviaren per anar cap el carrer del Riu a veure uns dels primers blocs d'habitatges protegits dels anys seixanta, tocant al sector de les Hortes, una zona que ha sofert inundacions i sobre la qual hi ha la previsió de situar-hi l'ARE. D'aquí passarem per davant del museu de l'Enrajolada i des del carrer del Mur travessarem l'Anoia i empenyguérem el camí dels eixamples del sector del Pla, podent observar alguns dels trets urbanístics que anteriorment ens havien exposat. En tot moment el senyor Vives i acompanyant anaren donant explicacions sobre la població, les migracions, el paper de la SEAT, els equipaments municipals, etc. Finalment, arribarem

al sector de les Piscines Noves, en un entorn de cases unifamiliars amb jardí i amb unes vistes sobre la vall de l'Anoia que no tenien res a veure amb els paisatges urbanitzats que havíem vist fins aleshores.

Dinàrem al restaurant Aqua de les piscines, amb un menú de bona relació qualitat-preu, però amb un servei molt lent que entorpí el programa de la tarda i féu que algun soci, preocupat per poder arribar a temps de veure el Barça ens hagués d'abandonar sense poder prendre el cafè.

A la tarda, gràcies a Àngel Manzano (geògraf i professor de l'Escola Cooperativa El Puig) anàrem cap a Esparreguera per veure el taller de Ceràmiques Sedó, on fórem atesos per les dues generacions de la família que treballen en aquesta artística tasca. La filla ens explicà la tradició terrissaire d'Esparreguera, que a l'any 1960 comptava encara amb 18 obradors, i més n'hi havia hagut com a conseqüència de les argiles que hi havia al terme, de l'existència d'una petita mina de plom i de la proximitat del mercat de Barcelona, que feia que en un dia a pas de cavall els productes de terrissa poguessin ser transportats a la ciutat comtal. Els forns anaven amb llenya provinent dels boscos als peus de Montserrat (Collbató, els Bruçs, Esparreguera).

L'aigua necessària per treballar el fang procedia de cisternes i basses que recollien l'aigua de la pluja, ja que la vila quedava allunyada del Llobregat.

Antigament, el mes de juny s'anaven a buscar les terres que es trituraven i es barrejaven amb aigua, filtrant després el caldo de fang i abocant-lo a una bassa de poca profunditat on s'evaporava l'aigua i quedaven les pastilles de fang que prèviament havien marcat de forma més o menys regular. Els blocs s'emmagatzemaven per poder-los anar convertint en peces de terrissa al llarg de l'any. Ara es trituren les terres amb una màquina o es compren fets els pans d'argila per fer la ceràmica, però abans es feia amb els peus, cosa ben fatigosa pel pes que representava xafar i aixecar el fang i que ha donat lloc a la frase "ves a pastar fang" com a condemna a la persona que podia estar molestant. Ens mostraren diferents peces de terrissa antiga fetes a Esparreguera (mesures de vi, conilleres, càntirs, vaixel·la de dol, gibrells i gibrelletes, etc.).

Els Sedó es dediquen a la ceràmica, un procés diferent del de la terrissa, ja que per fer una peça de ceràmica es necessiten dues coccions. La primera per coure la terra i la segona per coure els esmalts que donen color a la peça. Ens explicaren el funcionament dels forns que actualment funcionen amb gas o electricitat, i ens feren unes demostracions de com tornejaven uns gerros i seguidament els polien per a poder-los esmaltar. Veiérem també el taller on apliquen la pintura d'esmalt a les peces i igualment ens mostraren l'aplicació dels colors. Finalment poguérem veure una exposició de diferents peces realitzades pel pare i la filla, unes totalment de creació, altres resultat d'encàrrecs específics, i altres destinades a productes de consum.

Els són la tercera generació de terrissaires, ja que l'avi Sedó s'independitzà d'una antiga terrisseria, finalitzada la guerra civil. El pas de la terrisseria a la ceràmica va ser gràcies als monjos terrissaires de Montserrat, especialment de

l'aleshores pare Paulí. Els monjos havien après la tècnica de l'esmalt, però no la de la terrissa i convingueren que els Sedó els ensenyarien els secrets de la terrisseria a canvi que els monjos els ensenyessin a convertir la terrissa en peces de ceràmica. El bon resultat de l'intercanvi d'aprenentatges es feia evident. Avui dia els Sedó, produeixen diferents tipus de peces i figures de temàtica montserratina que es venen fonamentalment a les botigues de records del monestir.

Acabàrem que ja era fosc i era impossible anar cap a la Colònia Sedó i a la Puda dins el congost del Cairat, per veure diferents construccions de pedra seca. Per això els representants de la Secció de Geografia i Ciències Naturals del Centre Muntanyenc i de Recerques Olesà van venir a can Sedó, i així a la sortida i per mitjà d'uns panells en Joan Soler, l'Ivan Fernández i la Natàlia Valldeperas ens exposaren la tasca que feien per donar a conèixer el patrimoni dels marges, barraques i altres elements de pedra seca que els pagesos d'aquelles contrades havien fet en els segles XVIII i XIX per aprofitar al màxim els terrenys penjats i poder-hi conrear la vinya i l'olivera. Ens quedàrem amb les ganes d'anar cap el Cairat, però quedava ben clar que en aquestes sortides tardorals després de dinar només es pot anar a un sol lloc, tal com ens repeteix el nostre vicepresident. Esperem que en una altra ocasió es puguin veure aquests indrets.

A les envistes del Pont del Diable, al congost on conflueixen diverses infraestructures de comunicacions. Al centre, d'esquerra a dreta, Andrés Martínez, Miquel Vives i Josep Oliveras.

Foto: J. Burgueño

Una mica cansats, però amb el regust d'haver entès com es produïen les boniques peces ceràmiques que tan agraden, es tornà a Barcelona, quan el partit del Barça contra el Reial Madrid estava en fase terminal. La victòria dels blaugranes per dos a un permetia a tots els culers anar a dormir tranquils i satisfets.

Treball dels ceramistes de can Sedó d'Esparreguera,
Feliu Trujillo i Glòria Trujillo Sedó.

Foto: J. Oliveras

Façana i esgrafiats de Ferran Serra, amb motius al·legòrics de Martorell i el Montserrat. Sota l'escut, es donen la mà la figura femenina representa l'Anoia i el faune el Llobregat; l'una du un cànitr a l'espatlla i l'altre un porró de vi.

Foto: J. Burgueño

El grup de la SCG recorrent els barris del Pla.

Foto: J. Oliveras